

Eindrapportage

**Opdrachtverlening College van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant inzake
initieren start Verbond van Den Bosch**

September 2013

ir. D. van Doorn

Opdracht en beschikbare inzet

Het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant heeft op 20 december 2011 besloten de regierol te nemen in de verdere totstandkoming van het op 1 september van dat jaar gesloten Verbond van Den Bosch. Zij heeft daartoe aan mij de opdracht gegeven om op basis van realistische afspraken een daadwerkelijke start van het Verbond van Den Bosch te realiseren, en daarbij speciale aandacht te besteden aan:

- het instellen van een regievoerder, inclusief haar bemensing, werkwijze en mandaat;
- het inzetten van de noodzakelijke korte-termijn acties, op basis waarvan de Verbondspartners hun verantwoordelijkheid ten aanzien van de intentieverklaring van 1 september 2011 invulling kunnen geven, daarin met name kwesties inzake volksgezondheid en het sluiten van kringlopen mee te nemen;
- het op zo kort mogelijke termijn opnieuw bijeenroepen van de partners in het Verbond van Den Bosch om gezamenlijk vervolgafspraken te maken;
- het bewerkstelligen van effectieve koppelingen van de inzet door het Verbond van Den Bosch met parallelle werkgebieden geïnitieerd door bedrijfsleven en/of overheden.

Ter ondersteuning van de uitvoering van deze opdracht is door de provincie gedurende 2012 ambtelijke capaciteit beschikbaar gesteld. Tevens heeft het College van Gedeputeerde Staten een bedrag van maximaal € 200.000,- beschikbaar gesteld, dit is inclusief de overeengekomen financiële vergoeding.

Met deze eindrapportage doe ik conform afspraak verslag van mijn werkzaamheden, de daarbij bereikte resultaten tot nu toe, leg ik verantwoording af over de inzet van de beschikbaar gestelde financiële middelen, en geef ik u een doorkijk op de uitdagingen die de beweging – zoals ingezet door het Verbond van Den Bosch – mijns inziens voor zich heeft.

Gekozen uitgangspunten voor invulling van de opdracht

Voor de invulling van de opdracht heb ik de volgende uitgangspunten genomen om de inzet te doen slagen.

1. De partners in het Verbond van Den Bosch gezamenlijk verantwoordelijk maken voor uitvoering en voortgang door het Verbond in te zetten als een beweging, niet als een instituut.
2. Opbouwen van gezaghebbende groepen op alle relevante uitvoeringslijnen, samengesteld uit onafhankelijke voorzitters met ondertekenaars Verbond van Den Bosch als inhoudelijk verantwoordelijken, en ondersteuning vanuit procesbureau Verbond van Den Bosch (secretaris) en waar nodig door inhuur van externe professionals.
3. Volgtijdelijk inzetten op de uitvoering van meest urgente maatregelen als verwoord in het advies van de Commissie Van Doorn:
 - a. opstarten van een stuurgroep op het realiseren van een integraal ketenkwaliteitssysteem (februari 2012);
 - b. instellen van het regieorgaan (mei 2012);
 - c. opstarten van een stuurgroep om door te denken op het begrip “lokale inpassing” (september 2012);
 - d. opstarten van een stuurgroep om invulling te geven aan het sluiten van kringlopen (januari 2013).
4. De ingezette beweging versterken en consolideren door selectief inzetten van voorzitter of leden van het regieorgaan, de secretaris van het Verbond, en voorzitters of leden van de actieve stuurgroepen voor publieke optredens, voor 1-op-1 contacten met *key players* in (landelijke,

regionale en lokale) politiek en overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, en voor interviews met regionale en landelijke pers.

Resultaten en belangrijkste mijlpalen tot nu toe

1 januari 2012. De primaire sector (varkenshouderij) legt op basis van een verordening van het Productschap voor Vee en Vlees vast geen gebruik meer te maken van kritische 3e en 4e generatie antibiotica, en verankert deze regels in beide IKB-systemen, inclusief de relatie tussen dierenarts en het primaire bedrijf.

8 maart 2012. Start van de Stuurgroep Ketenkwaliteitssysteem – onder de naam Uitvoeringscommissie Varkensvleesketen – om onder leiding van mevrouw Renée Bergkamp invulling te geven aan een nieuwe, marktgestuurde infrastructuur voor varkensvlees.

10 mei 2012. Verbond van Den Bosch stelt tijdens een gezamenlijke bijeenkomst een regieorgaan in, en verwelkomt vijf nieuwe partners in haar midden.

8 juni 2012. Brabantse gemeenten pakken gezamenlijk onder de vlag van de Stuurgroep Dynamisch Platteland hun rol op om een versnipperde aanpak op vestigings- en ontwikkelingsvoorwaarden voor veehouderijen tegen te gaan.

14 juni 2012. De supermarkten in Nederland kondigen aan voor medio 2013 met uniforme inkoopspecificaties te komen om zo uiterlijk 2020 een hoger basisniveau voor duurzaam vlees te waarborgen, en onderschrijven met deze stap feitelijk één van de hoofdmaatregelen van het Verbond van Den Bosch: de retail als koploper.

3 september 2012. Start van de Stuurgroep Lokale Inpassing om onder leiding van de heer Jeroen Naaijens na te denken over hoe invulling te geven aan de noodzakelijke verbinding tussen de twee pijlers onder het Verbond van Den Bosch: een gecoördineerde ketenaanpak en lokale inpassing van dierlijke productie.

29 oktober 2012. Filosofie, denklijn en werkwijze van het Verbond van Den Bosch zijn de leidraad voor het landbouwbeleid in het regeerakkoord tussen VVD en PvdA voor het kabinet Rutte II.

19 november 2012. Uitvoeringscommissie Varkensvleesketen start overleg met NVWA over nieuw toezichtmodel op privaat ketenkwaliteitssysteem voor de varkenshouderij.

27 november 2012. Overleg tussen retail en pluimveesector over nieuwe inkoopspecificaties voor pluimveevlees, onder leiding van Hans Alders en gefaciliteerd door Productschap voor Pluimvee en Eieren, wordt onder de vlag van het Verbond van Den Bosch gebracht.

29 november 2012. Verbond van Den Bosch bespreekt tijdens tweede gezamenlijke bijeenkomst de voortgang die met de ingezette beweging wordt gemaakt.

1 januari 2013. De Nederlandse supermarkten operationaliseren hun binnenlandse en buitenlandse sourcing voor antibioticagezond varkensvlees volgens bovenwettelijke inkoop-eisen vastgelegd in Global GAP.

25 januari 2013. Start van de Stuurgroep Sluiten Kringlopen om onder leiding van de heer Ad Hectors focus aan te brengen en snelheid te maken, o.a. door bestaande landelijke initiatieven te verbinden. Mestverwerking maakt integraal onderdeel uit van de focus, maar is geen doel op zich: de stuurgroep

zal zich richten op de gehele kringloop en grondstoffenproblematiek, en zal bestaan uit alle betrokken ketenpartijen, ook van buiten de agrofoodsector.

26 februari 2013. Het CBL en de pluimveevleessector maken de uniforme inkoopspecificaties voor duurzaam pluimveevlees wereldkundig onder de noemer “Kip van Morgen”.

23 mei 2013. Het CBL en de varkensvleessector maken de uniforme inkoopspecificaties voor duurzaam varkensvlees wereldkundig onder de noemer “Duurzaam Varkensvlees”.

Inzet op hoofdlijnen en financiële verantwoording

Onze tijdsinzet is in 2012 als volgt geweest:

- 65% uitvoeren – inclusief voorbereiding, inclusief werkzaamheden regieorgaan
- 25% consolideren en communiceren – inclusief publieke optredens, pers en 1-op-1 contacten
- 15% strategie – inclusief gezamenlijke bijeenkomsten Verbond van Den Bosch

De beschikbare financiële middelen zijn als volgt ingezet:

	2012	2013 [†]	Totalen	
Regieorgaan en Stuurgroepen <i>vergoeding onbezoldigde leden</i>				
• voorzitter regieorgaan (conform opdracht)	€ 57.792,90	€ 9.461,21	€ 67.254,11	€ 86.304,46
• overige leden	€ 15.276,35	€ 3.774,00	€ 19.050,35	
Facilitering en inhuur expertise	€ 23.843,11	€ 1.056,75		€ 24.899,86
Strategische ondersteuning en (voorbereiding) communicatie	€ 39.410,10	€ 9.434,40		€ 48.844,50
Totaal	€ 136.322,46	€ 23.726,36		€ 160.048,82

[†] Betreft uitgaven betaald in 2013 maar gerealiseerd in 2012

Aandachtspunten voor de beweging

Ondanks het feit dat de ingezette beweging in mijn ogen onomkeerbaar is, is het proces complex doordat voortgang alleen tot stand komt als betrokken partijen boven zichzelf blijven uitstijgen, over hun eigen schaduw heen stappen en naar voren blijven kijken, en niet vervallen in de oude loopgravenstrategie.

Aandachtspunten in het proces vóór ons zijn m.i. de volgende:

- de Verbondspartners moeten blijven inzien dat het niet alleen noodzakelijk is om gezamenlijk op te trekken, maar ook om vanuit gezamenlijke behoeften te opereren;
- de Verbondspartners moeten zich niet uit elkaar laten spelen door een op de korte termijn gemis aan ruggensteun vanuit de eigen achterban;

- de Verbondspartners moeten blijvend worden uitgedaagd om gezamenlijkheid uit te stralen, omdat anders de impact van de behaalde resultaten niet als zodanig beklijft bij de buitenwacht;
- de lokale werkelijkheid moet worden gekoppeld aan ketenprikkels, om op deze manier korte termijn problematiek te koppelen aan een gezamenlijk punt op de horizon, en zo de belangrijkste stakeholders in het landelijk gebied mee te blijven nemen in het te doorlopen proces;
- een sterke bestuurlijke basis moet blijvend worden gegarandeerd op het hoofdproces, waardoor korte-termijn incidenten de beweging niet blijven frustreren;
- een versnipperde lokale aanpak moet worden voorkomen, waardoor ondernemers, bedrijfsleven en burgers weten waar ze aan toe zijn, en waardoor onderlinge (bestuurlijke) rugdekking op lokaal en regionaal niveau mogelijk is.

Slotwoord

Sinds de ondertekening van het Verbond van Den Bosch op 1 september 2011 wordt ruim 700 dagen invulling gegeven aan Al het Vlees Duurzaam in 2020. Gezamenlijk richten de Verbondspartners de hele keten opnieuw in. Nu, op dit moment. Gezamenlijk werken zij ook aan een nieuwe maatschappelijke basis voor de veehouderij. Dat gaat niet vanzelf, dat doet soms pijn en het kost tijd.

Dat alles vanuit het besef dat het Verbond een beweging is, geen instituut. Het Verbond is een nieuwe manier van denken, een nieuwe manier van samenwerken. Gezamenlijke verantwoordelijkheid, weg van individuele vrijblijvendheid. Er bestaat hoe dan ook geen recept voor een route richting een zorgvuldige veehouderij aan de hand van simpelweg maatregelen doorvoeren en afvinken.

De resultaten die tot nu toe voortkomen uit de beweging die het Verbond van den Bosch is overstijgen de status van 'klein bier'. Ze vormen de noodzakelijke grondverf waarop de komende jaren de glanzende laklaag kan worden aangebracht. Maar het verplicht de Verbondspartners tegelijkertijd door te schakelen naar een hogere versnelling, om zo regie te houden over de door hen ingezette veranderingen.

De weg naar een integraal ketenkwaliteitsysteem voor duurzaam varkens- en pluimveevlees, van primair producent tot in het winkelschap, is dit jaar geborgd in ketenbrede afspraken. De Brabantse inzet heeft daarmee navolging gekregen op nationale schaal, met internationale aandacht. De voortgang van dit proces wordt scherp bewaakt in een regieorgaan dat wordt voorgezeten door de Staatssecretaris van Landbouw, mevrouw Dijkma. In dit regieorgaan komen alle gezaghebbende en tegelijkertijd verantwoordelijke spelers uit het bedrijfsleven bij elkaar, inclusief de zuivelsector.

De mengvoederindustrie heeft het voortouw genomen om vanuit de start in de Stuurgroep Sluiten Kringlopen en de afspraken in het Verbond van Den Bosch snelheid te maken met concrete stappen op het verder sluiten van kringlopen. Op landelijk niveau zijn maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven (zowel uit de agrofoodhoek als op basis van een meer bio-economische grondslag), wetenschap en overheden – waaronder de provincie Noord-Brabant – aangesloten. Het gas zit er echt op.

De provincie Noord-Brabant heeft, tenslotte, de verantwoordelijkheid op zich genomen om de stappen die met de Stuurgroep Lokale Inpassing, en direct daaraan verbonden het Netwerk de Peelhorst, zijn uitgewerkt uit te werken en te implementeren. Samen met de door haar vastgestelde Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood, het BrabantBeraad, en de netwerkorganisatie die om deze opgave heen door de Brabantse en nationale partners wordt opgebouwd, kan de koppeling tussen

lokaal en keten ook daadwerkelijk recht worden gedaan. En is daarmee een essentieel onderdeel om de ingezette beweging te blijven borgen.

De beweging naar Al het Vlees Duurzaam in 2020 is onomkeerbaar ingezet. Daarmee komt de beweging in een nieuwe fase terecht: de fase waarin de Verbondspartners de eerste resultaten en de daarbij behorende nieuwe manier van werken consolideren, versterken en uitbouwen. Via ondertekening van het Verbond van Den Bosch in september 2011 hebben alle individuele partners zichzelf daartoe een inspanningsverplichting opgelegd, tot het moment dat de stip op de horizon – Al het Vlees Duurzaam in 2020 – bereikt is. Ik ben er van overtuigd dat de manier van samenwerken zoals het Verbond van Den Bosch die uitdraagt voor 2020 al lang gemeengoed is geworden.

Een beweging mag nooit gekoppeld worden aan één persoon. Ik zie dit moment dan ook als het goede moment om mij terug te trekken. Nogmaals, de beweging is onomkeerbaar ingezet, het commitment van de betrokken partijen nog lang niet verjaard, de voor ons liggende uitdagingen helder. Met nog 1.825 dagen te gaan komt 2020 in zicht.

Daan van Doorn, september 2013

Pluimveesector en supermarkten bereiken akkoord over duurzame kip Er komt een andere kip in de Nederlandse supermarkten

ZOETERMEER - Een belangrijke stap in de verduurzaming van kip in de Nederlandse supermarkten: de pluimveesector en alle Nederlandse supermarkten hebben een akkoord bereikt over de verdere verduurzaming van al hun verkochte kip. De pluimveesector en de Nederlandse supermarkten geven hiermee invulling aan het streven naar de verkoop van alleen duurzaam vlees zoals in juni 2012 aangekondigd door het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL). Dit is een uitvoeringslijn van het Verbond van Den Bosch.

Er is gezocht naar een balans tussen de verschillende aspecten van duurzaamheid: mens, dier en milieu. Zo krijgt de kip een diervriendelijker leven, zonder het milieu en de mens uit het oog te verliezen. De criteria zijn gezamenlijk opgesteld om het dierenwelzijn en de leefomstandigheden voor alle kip die verkocht wordt in de Nederlandse supermarkten te verbeteren.

Een belangrijke verandering voor de Nederlandse supermarkten is de inzet van een nieuw, trager groeiend, kippenras voor het basisassortiment kip. Hierdoor wordt de verbetering van het dierenwelzijn bij de oorsprong aangepakt, bij de kip zelf. Een trager groeiend ras is robuuster en daardoor minder gevoelig voor ziekte. Vanaf 2013 bereidt de sector de omschakeling op een trager groeiend ras voor. Het kost eenvoudigweg tijd om de keten zo aan te passen dat uiterlijk in 2020 al het kippenvlees dat in de Nederlandse supermarkten wordt verkocht afkomstig is van dit trager groeiende ras.

Vóór de invoering van de trager groeiende kip wordt een aantal andere veranderingen al doorgevoerd. In 2015 moet het aantal kippen per vierkante meter met 10 procent zijn verlaagd. Er moet extra afleidingsmateriaal (stro, graan) in de stallen zijn aangebracht én er gelden uiterst strikte eisen voor het gebruik van antibiotica. Om de milieudruk zo laag mogelijk te houden worden de gemaakte afspraken nader uitgewerkt.

De nieuwe eisen worden dusdanig ingericht dat een rendabele productiewijze in de pluimveesector mogelijk blijft. Naast deze nieuwe standaard blijven supermarkten zich inspannen om het marktaandeel van nog duurzamere soorten, zoals biologische, kip met Beter Leven kenmerk en scharrelkip, verder te vergroten. De pluimveesector en supermarkten gaan, samen met de Stichting Natuur & Milieu, de komende maanden aan de slag voor nadere uitwerking.

Ben Dellaert, secretaris Productschap Pluimvee en Eieren: “We zijn bijzonder verheugd dat we met deze afspraak duurzame kip voor de supermarkten in Nederland kunnen produceren, waarin de zorg voor mens, dier en milieu centraal staat en we maximale voedselveiligheid kunnen blijven garanderen voor de consument”.

Marc Jansen, directeur van het CBL: “Ik ben er trots op dat we een grote stap hebben gezet om het gangbare assortiment kippenvlees te verduurzamen. Hiermee geven we de kip een diervriendelijker leven, zonder het milieu en de mens uit te sluiten.”

Noot voor de redactie:

Voor meer informatie en/ of interviewverzoeken kunt u terecht bij:

Centraal Bureau Levensmiddelenhandel:

Miranda Boer - miranda.boer@cbl.nl 070-3376200 / 06-51502772

Productschap Pluimvee en Eieren:

Pascal de Ruyter - pderuyter@pve.nl 079-368 7933 / 06-46090434

PERSBERICHT

Varkensvleessector en supermarkten bereiken akkoord over duurzaam varkensvlees Duurzamer varkensvlees nieuwe standaard in Nederlandse supermarkten

De Nederlandse supermarkten, verenigd in het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel, hebben overeenstemming bereikt over de verdere verduurzaming van al het verse varkensvlees met de Nederlandse varkensvleessector, vertegenwoordigd door LTO en de Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV). Hiermee geven de partijen invulling aan het streven om het gangbare vlees te verduurzamen, zoals in juni 2012 aangekondigd door het CBL. Dit is een uitvoeringslijn van het Verbond van Den Bosch.

De maatregelen die worden genomen om het verse varkensvlees in de Nederlandse supermarkten te verduurzamen gaan over mens, dier en milieu. Er is nadrukkelijk gezocht naar een balans tussen deze verschillende duurzaamheidsaspecten, zonder de kostenfactor uit het oog te verliezen. De nieuwe eisen worden dusdanig ingericht dat een rendabele productiewijze in de varkensvleessector mogelijk blijft.

De belangrijke stappen op dierenwelzijn zijn dat uiterlijk in 2015 de varkens meer ruimte en afleidingsmateriaal krijgen. Vleesvarkens krijgen 20% meer ruimte en biggen tot 50%. Hierdoor wordt verveling voorkomen en ontstaat er minder onrust in de stal. Ook voor een ingreep als het couperen van staarten worden eisen gesteld om de staart zo lang mogelijk te houden en zo natuurlijk gedrag te bevorderen. Ingrepen zoals slijpen van tanden worden zo goed als uitgesloten. Het vervoer van varkens mag maximaal 6 uur duren en de biggen mogen langer bij hun moeder drinken (gemiddeld 28 dagen). Met castratie wordt vervroegd helemaal gestopt (2014 in plaats van 2015) en er vindt strengere kwaliteitscontrole plaats op het drinkwater van de varkens. Doordat de kwaliteit van het drinkwater verbeterd, worden de dieren minder snel ziek.

"Het is geweldig om te horen dat al over twee jaar het varkensvlees in de supermarkten op het niveau zit van ons Beter Leven kenmerk met een ster", zegt Frank Dales, directeur van de Dierenbescherming. "Bij de introductie van ons kenmerk in 2007 hadden wij de ambitie om belangrijke welzijnsverbeteringen voor dieren in de intensieve veehouderij te realiseren. Toen Albert Heijn in 2011 als eerste overstapte op diervriendelijker geproduceerd varkensvlees ging het al om 1 miljoen varkens. Met de nu aangekondigde stap hebben maar liefst bijna vier miljoen varkens een beter leven!"

Op het gebied van gezondheid wordt sterk ingezet op verdere beperking van het antibioticagebruik. Dit dient per 2015 verlaagd te zijn met 70% ten opzichte van 2009 waardoor antibiotica nog maar incidenteel gebruikt wordt.

Op milieugebied is onder andere afgesproken dat voor het voer van de varkens uiterlijk in 2015 100% verantwoorde soja wordt gebruikt (volgens de specificaties van de Round Table on Responsible Soy). Ook zijn er samen met Natuur & Milieu normen gedefinieerd voor het verminderen van ammoniakemissie, broeikasgassen en fijnstofuitstoot en het gebruik van groene stroom.

Sijas Akkerman, hoofd voedsel bij Natuur & Milieu "Supermarkten, slachterijen en varkensboeren zetten met deze normen een ambitieuze duurzaamheidsstap die er voor zorgt dat de lucht rond varkensstallen gezonder wordt en de natuur in Nederland mooier."

Maarten Rooijackers, LTO Varkenshouderij: "Deze voorwaarden sluiten aan bij de visie Duurzame Vleesvarkensketen van COV, NVV en LTO. Daarin stellen we dat Nederlandse varkenshouders

professionele ondernemers zijn, die veel aspecten van duurzaamheid al hebben geïntegreerd in hun bedrijfsvoering. Zij produceren kwaliteitsvlees dat gezond en lekker is. Onze leden zullen de CBL inkoopvoorwaarden op waarde weten te schatten en de hogere eisen als een kans zien om voor een betere prijs voor hun varkensvlees te krijgen van de Nederlandse supermarkten. Die willen zich graag onderscheiden door vlees met een duidelijke plus, onze leden kunnen dat leveren."

Richard van de Kruijk, Algemeen Secretaris COV: "Wij zijn als Nederlandse varkensvleessector een van de koplopers in Europa als het gaat om de kwaliteit en duurzaamheid van onze producten. Met dit nieuwe pakket aan maatregelen, dat wij samen met onze partners in de keten hebben ontwikkeld, zetten we een belangrijke volgende stap in het vergroten van het onderscheidend vermogen van duurzaam geproduceerd Nederlands varkensvlees."

Marc Jansen, directeur van het CBL: "Doordat wij nu na afspraken over de verduurzaming van kip ook met de varkensvleessector goede afspraken hebben gemaakt, komt een duurzaam stukje vlees voor iedere consument binnen handbereik. We zorgen er dankzij goede samenwerking voor dat de dieren een beter leven krijgen. Het is uniek in de wereld dat er in Nederland dankzij die goede samenwerking zulke duurzame stappen kunnen worden gezet."

Via bestaande certificeringssystemen, zoals IKB en GlobalGAP, controleren onafhankelijke partijen of de afgesproken criteria voor duurzamer varkensvlees zijn ingevoerd. Hiermee wordt de nieuwe standaard voor varkensvlees geborgd. Via een openbare website kan de consument in de toekomst controleren of het stukje varkensvlees dat in het schap ligt ook daadwerkelijk geproduceerd is bij een bedrijf dat aan de gevraagde normen voldoet.

Naast deze nieuwe standaard blijven supermarkten zich inspannen om het marktaandeel van nog duurzamere soorten zoals scharrel en biologisch varkensvlees, verder te vergroten. Eerder dit jaar maakten de pluimveesector en het CBL ook afspraken over de verduurzaming van kip.

----- einde persbericht -----

Noot voor de redactie:

Voor meer informatie en/of interviewverzoeken kunt u terecht bij:

Centraal Bureau Levensmiddelenhandel: Miranda Boer, 06-51502772

LTO: Maarten Leseman, 06-55366856

COV: Richard van de Kruijk, 06-20955823

Dierenbescherming: Niels Dorland, 06-55754510

Stichting Natuur & Milieu: Jolanda van Zwieten, 06-46843537